

OD REDAKCJI

SPOJRZENIE NA PRZESTRZEŃ

Teoria względności formalnie osadziła nasz świat w czasoprzestrzeni dopiero nieco ponad 100 lat temu. Jednak czas i przestrzeń od wieków naturalnie łączyły się z wszystkimi przyrodniczymi oraz społecznymi zjawiskami i procesami na Ziemi. Zebrany zbiór tekstów potwierdza, że odniesienia przestrzenne pojawiają się we wszystkich dyscyplinach naukowych, od astronomii i fizyki, przez biologię, po prawo i wiedzę o literaturze. Przestrzeń jest dziś kwintesencją interdyscyplinarności. To w ujęciach terytorialnych spotykają się z sobą dziedziny wiedzy, a „twarda” nauka przenika się ze sztuką.

Gdy Fukuyama 30 lat temu ogłosił koniec historii, w rozwoju technologii teleinformatycznych doszukiwano się również końca geografii. Uznano, że z czasem wszyscy przeniesiemy się do przestrzeni wirtualnej, a lokalizacja na tradycyjnej mapie straci swoje znaczenie. Dziś wiemy już, jak bardzo oba te wnioski były błędne. Technologia zmieniła struktury przestrzenne, ale ich nie zastąpiła. Kolejne kryzysy (klimatyczny, ekonomiczny, pandemiczny, geopolityczny) uświadomiły nam, że odporność poszczególnych ekosystemów, a także miast i regionów na zagrożenia bynajmniej nie jest taka sama. Nie od dziś wiemy, że przestrzeń, a wraz z nią odporność jednostek, jest kształtowana przez dynamikę powiązań i przepływów. To one wyznaczają zasięgi ekspansji roślin i zwierząt, a od czasów powstania cywilizacji determinują znaczenie miejsc i regionów. Dostrzegamy to zarówno w kulturach prekolumbijskich, jak i obecnie w układzie interakcji społeczno-gospodarczych Unii Europejskiej.

Przestrzeń na Ziemi staje się dobrem rzadkim, o które musimy dbać. Pojęciem z założenia przestrzennym jest zrównoważony rozwój. Kryzys pandemii COVID-19 skłonił nas do refleksji nad wyzwaniem gospodarki obiegu zamkniętego, co oznacza m.in. przyjazną dla środowiska próbę zmiany organizacji przestrzeni. Jednocześnie dysproporcje społeczne coraz częściej są nierównościami terytorialnymi. Dlatego mówimy o sprawiedliwości przestrzennej i terytorialnym wykluczeniu (np. na skutek ograniczonej dostępności transportowej). W konsekwencji szczególnie ważne jest nowoczesne zarządzanie terytorialne, przeciwdziałanie chaosowi przestrzennemu, odpowiednie zmiany prawne. Polsce brakuje obecnie strategicznego dokumentu opisującego organizację przestrzenną na poziomie krajowym, a ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym nie odegrała swojej roli, np. jeśli chodzi o ochronę przed niekontrolowanym rozpraszaniem zabudowy. Naszą wspólną troską jest zarówno dbanie o otaczającą nas przestrzeń (nie tylko tę naszą, ludzką, lecz także należącą do innych organizmów), jak i starania o jej odpowiednią ochronę prawną.

PROF. DR HAB. **TOMASZ KOMORNICKI**
 PRZEWODNICZĄCY KOMITETU PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU PAN

Nina Paszkowska Motyle, 2018

Urodziła się na Litwie w miasteczku Ignalino. Jej pierwszym nauczycielem był dziadek, Aleksander Paszkowski, który kochał malarstwo. Studiowała na Uniwersytecie Wileńskim pedagogikę i psychologię. Szczególną rolę w rozwoju jej talentu odegrał profesor Jan Reszka.

NINA PASZKOWSKA

MAGAZYN
 POLSKIEJ AKADEMII
 NAUK

nr 2/70/2022
 kwartalnik
 ISSN 1733-8662
 nakład: 1500 egz.

© Polska Akademia Nauk

Biuro Komunikacji
 pl. Defilad 1
 00-901 Warszawa

www.pan.pl
 www.academia.pan.pl
 academia@pan.pl

ZESPÓŁ
 REDAKCYJNY

Jolanta Iwańczuk

redaktor naczelna
 nauki o Ziemi

Katarzyna
 Kalinowska
 redakcja

Marcin Pietras
 nauki biologiczne
 i rolnicze

Justyna Orłowska
 dziennikarz

Dominik Wódcz
 redakcja językowa

Andrzej Figatowski
 Bartek Sumowski
 grafika

RADA NAUKOWA

Jerzy Duszyński
 prezes PAN
 (przewodniczący)

Stanisław Filipowicz
 Roman Słowiński
 Grażyna Borkowska
 Katarzyna Turnau
 Witold Rużyłto
 Antoni Rogalski
 Henryk Szymczak

Druk:
 Agencja Wydawniczo-
 Poligraficzna Gimpo